

MAAOMAAVALITSUS

EESTI MAAOMAAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

20. juuli 1939. a.

Nr. 7

XVII AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: A. Loorits

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hinnad:
Aastas . . . . . Kr. 5.—	Tallinnas, Müürivahe tn. nr. 16.	1 lk. Kr. 40.—, ½ lk. Kr. 20.—,
Pooles aastas . . . . „ 2.50	Tel. 452-72. Posti j. arve nr. 252.	¼ lk. Kr. 10.—, ⅛ lk. Kr. 5.—.
1923. aastak. . . . . „ —.50	Jooksvad arved: Eesti Pangas nr.	Dokumentide kaotamise kuulutused
1924.—1935. a. ä . . . „ 2.50	609, E. Rahvapangas nr. 991 ja	50 senti dokumendi pealt.
	Põllumeeste Keskpangas nr. 728.	

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

a 303

SISU:

Omavalitsuste ülesanded turismi ja kodu- kaunistamise alal	Lk. 99
Bürgermeister saksa kogukonna seaduses	„ 103
Maakonnaomavalitsuste 1939/40. a. eelarvete kokkuvõte	„ 104
Omavalitsustegevusest	„ 109
Riigikohtu otsuseid	„ 111
Küsimusi ja vastuseid	„ 112

Omavalitsuse
kantseleimargid

25-sendilised

on saada
Eesti Maaomavalitsuste Liidu

büroost

hinnaga 25 senti poogen (100 tükki).

Eesti Omavalitsuste ja Ühis-
tegeliste Asutiste Kindlus-
tus A.-S.

„OMA“

Seltsi omanikeks-peremeesteks on omavalit-
sused, pangad ja põllumajanduslikud ühi-
sused

Põhi-tagavarakapital ja reservid
ületavad Kr. 1.000.000.—.

Suurem ja edurikkam kodumaa
KINDLUSTUSETTEVÕTE

Seltsi juhatus: Tartus, omas majas Riia t. 35
Telef. 3-44 ja 16-12.

Peaesindused: Tallinnas, Rakveres,
Võrus, Viljandis, Pärnus, Tõrvas, Kures-
saares ja Petseris.

Teadaanne.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu Büroo,
Ehitus- ja Kodukaunistamisnõuande Talitus

ning

Ajakirja „Maaomavalitsuse“

TOIMETUS ja TALITUS

a s u v a d

Tallinnas, Müürivahe tn. 16/30

(neljandal korral).

Omavalitsuste ülesandeid turismi ja kodukaunistamise alal.

V. Velner.

Eesti kui turismimaa tutvustamine ja sellega lähedases seoses olev kodukaunistamise propaganda on viimastel aastatel võtnud õige aktuaalse ilme ja ulatuse. See on ka arusaadav ja põhjendatud niihästi rahvuslikel, majanduslikel kui ka esteetilistel motiividel.

Kellel on võimalus olnud liikuda Lääne-Euroopa riikides — Skandinaavias, Soomes ja mujal — ning matkal jälginud raudteelt või maanteelt selle ümbrust, võib täie erapooletusega kinnitada, et võrreldes meie maastiku ja ümbruse ilmega on seal palju enam tehtud maastiku ja ümbruse kultuursemaks ja ilunõuetele vastavamaks tegemise suunas. Kõikjal näeb teede ääres ja ka kaugeimal liiklemistsentritest korrastatud põllulappe, puudega palistatud maanteid, värvitud hooneid ja majadegruppe roheliste metsatukkade sees, mis kõik jätavad maastikust ilusa ning kultuurse mulje.

Meie raudteede ja maanteede ümbrus aga tihti ei paku matkajale midagi vaatamisväärsust. Kui suvel looduslik ilu ja roheline värvitoon aitab veel kuidagi tasandada ja siluda väljavaadet ning dekoreerida luitunud hoonestiku ümbrust, siis see hoonete hallus ja üksluisus koorub eriti välja sügisel ja kevadel, kus kogu maastik võtab monotoonse, igava ja halli ilme.

Kui Lõuna-Eesti maastik oma orgude ja mägedega ning tihti vahelduvate metsasaludega veel aitab mitmekesistada vaadet, siis eriti kurvailmeliseks muutub väljavaade Põhja-Eesti maastikele, iseäranis raudteel jõudes põhjapoole Tapat. Kõikjal vaid sood seal asuvate männijändrikutega või lõpmatud võsastikud, millised ei kujuta endast ei õiget metsa ega ole kasutatavad ka heinamaadena. Üksikud talundid ja hooned esinevad harva ja jääb tõesti mulje, et siin on asustamata ja koloniseerimata maad külluses. Ja mis siis imestada, kui mõni välismaalane, kes oma kodumaal näinud viimast kui maalappi ülesharituna ja kultiveerituna, leiab, et siin Eestis on küllalt veel asustamata ja tarvitamata maad, mida tuleks inimestega asustada ja korraldada.

Kõige sellepärast on arusaadav, et oli viimane aeg asuda propageerima ja korraldama meil kodukaunistamist ja eriti maakodude kaunimaks muutmist. Ning kui see mõte mõni

aasta tagasi võeti üles praeguse Peaministri K. Eenpalu poolt, siis see leidis terves rahvas ja kõikjal head vastukõla ja heakskiitu. Kodukaunistamise propaganda algas vabatahtliku aktsioonina, kuid mõne aastaga see paisus suureks ja võimsaks ühistööks ja liikumiseks. See näitab vaid seda, et see aktsioon on rajatud tervele mõtlemisele ja rahva hinges peituvale heasoovilikkusele ning sellega on õige ja teretulnud.

Tagasi vaadates umbes viie aasta kestel tehtud tööle võib märkida neid suuri edusamme ja saavutusi selle lühikese ajavahe miku jooksul. Kui palju on tehtud töid meie linnades uulitsate korrastamise ja nende äärte puisteede istutamise alal, samuti ka parkide, iluaedade ja platside korrastamise alal. Kes on jälginud Tallinna linna tegevust viimase viie aasta jooksul sellel alal, peab imestama, kuivõrt palju võidakse ära teha lühikese aja jooksul, kuivõrt üks linn võib omandada sootuks teise väljanägemise ja ilme, kui on vaid selleks vastavate juhtivate organite tahet ja indu. Kadriorgu selle ilusate tiikidega, terrassidega, platsidega, puiestikkudega ja lillepeenardega ei saa võrreldagi selle Kadrioruga, mida nägime viis aastat tagasi. Samal ajavahemikul on Tallinnas juure tulnud veel hoopis uusi parke ja platse, nagu: Kaarli kiriku kõrval olev park, mis oma puude liikide rohkuselt ja loodusliku asendi tõttu omab suure väärtuse; siis Kadrioru mererand, kus merelt on juure võidetud maaala ja asustatud puisteede ja muruväljakutega; Rannavärava ümbrus, mis alles hiljuti valmis uue spordiplatsi ja puiestikuga; Pelgurand ujulaga jne. Kõik need uuendused ja ümberkorraldused on annud linnale hoopis uue ilme ja väljanägemise.

Sama innukalt on tehtud korrastustöid ka Tartus, eriti Emajõe kallaste kindlustamise ja ilustamise osas. Kui varematel aegadel Emajõe kaldad, mis läbistasid Tartut, endast kujutasid vaid mingisuguseid kasimata urkaid ja rajoone, siis nüüd on muutumas nad ilusateks puiestikkudeks ja promenaadideks, keda kodanik mõnuga võib jalutada ja naudida Emajõe kallaste looduslikku ilu.

Meie kuurort-linnade, nagu Narva ja Narva-Jõesuu, Pärnu, Haapsalu, Kuressaare, Elva, Otepää, Tõrva ja teiste juures on tehtud sama innukalt ja intensiivselt korrastustöid.

Meie mudaravilad on kujunenud juba kindlaks ning väärtuslikeks raviasutisteks mitmesuguste haiguste ravimise alal, mis on võitnud tunnustuse ka välismaa asjatundjate ringides. Meie kuurortide ja supelasutiste väljaarendamisel on tulevikku, kuna iga välismaalane, kes läbib meie maad ja linnu, jätab siia valuutat ja raha, mis rikastab meie rahvast ja maad. Kui Šveitsi, Monako, Prantsusmaa ja paljud teised riigid elavad peamiselt või tähtsal määral turistidest, ravivajajatest ja ekskursantidest, mikspärast ei peaks siis meie ka väikesegi osa sellest suurest maailma turistide-voolust ära kasutama oma kodanikkudele ja rahvale töö ja teenistuse leidmiseks.

Kuid ka teised linnad ja linnakesed on omariikluse ajastu viimastel aastatel võtnud tõsisemalt tänavate, majade ja platside korramise ülesannet. Viimaste aastate jooksul on sel alal paljudes väikelinnades tehtud rohkem ära kui Vabariigi 15 esimese aasta jooksul kokku. See kõik näitab vaid seda, et hea tahtmise ja korralduse juures võivad linnaomavalitsused paljugi ära teha heakorra ja omavalitsuse ilme kaunistamise ja korramise alal, kuigi selleks tihti on takistusi rahaliste ressursside puudumisel.

Veel tähtsam kui linnades on kodukaunistamise aktsioon maal küldes ja taludes. Meie maakodu on liigagi hall, üksluine ja igav. Meie maastik jätab võõrale kurva ja igava mulje ning tunde, et siin on veel palju ära teha ja korraldada. Viimaste aastate aktsioonid ja propaganda istutamise ja värvimise alal on annud küll juba tõhusaid tulemusi, kuid palju on veel teha ja korraldada. Kui kodukaunistamine ja turism kuni viimaste aastateni oli teatud mõttes nagu pioneer ajastus, algastmel ning vastavad korramistööd sündisid peamiselt vabatahtliku tööjõu kaudu ning isikute kaasabil, kes asjast asja enese pärast olid huvitatud, siis viimastel aastatel on riigivõim otsustavalt nende alade korramisele asunud. On ilmunud vastavad üldised seadused ja nendega seoses määrused ja korraldused, millised korraldavad ja reguleerivad juba üksikasjaliselt kodude korramist, maastiku välisilme tõstmist ning turismiliiklust ja propagandat.

Nii ilmus 1938. a. kaks tähtsat seadust sellel alal, nimelt Loodushoiu seadus (RT 31 — 1938) ja Turismi korraldamise seadus (RT 39 — 1938), mõlemad antud Riigihoidja dekreedina. Need kaks seadust on aluseks kodukaunistamise ja turismiasjanduse korraldamisele ja arendamisele. Loodushoiu seadus näeb ette ka teatud ülesan-

deid otseselt omavalitsustele. Maakondade ja linnade ülesandeks on nende administratiivpiirkonnas asetsevate avalikkude parkide, aedade ja iluväljakute, väljaarvatud riigipargid, asutamine, arendamine ja korrahoid, ning ühtlasi ka kodukaunistamise juhtimine ning korraldamine oma administratiivpiirkonnas. Samal ajal paneb Linnaseadus linnaomavalitsustele ja Maakonna- ja Valla-seadus maakonna- ja vallaomavalitsustele otseselt ülesandeks korraldada taimelavade ja kasvuhoonete asutamist, puude ja põõsaste istutamist ja muul viisil oma piirkonna välise ilu eest hoolitsemist. Seega on seadusega maa- ja linnaomavalitsuste peale pandud suured ülesanded looduskaitse ja kodukaunistamise ala korraldamisel ja järelvalve alal. Sama seaduse alusel moodustatakse linna- ja vallavalitsuste juures kodukaunistamise komiteed, mis koosnevad: kahest valla- või linnavalitsuse esindajast ja vähemalt kolmest omavalitsuse administratiivpiirides elutsevast seltskonnategelasest, keda omavalitsus on kutsunud komitee töödetsa võtma. Komiteede ülesandeks on kodukaunistamistööde teostamiseks igakülgne kaasaaitamine ja kodukaunistamise propageerimine.

Sellega on loodud üleriiklik aparaat kodukaunistamise propageerimiseks ja kodukaunistamistööde korraldamiseks. Vastavad komiteed on linna- ja vallavalitsuste juures moodustatud juba varemastel aastatel, kui kodukaunistamise aktsioon oli veel algajajärgus. Valdade reformiga kadusid kõik vanad vallad ja tekkisid uued, mille tagajärjel valdades tulid kõik komiteed ümberkorraldada. Nüüd ongi juba kõikjal need ümberkorraldatud vastavalt seaduse nõuetele ja jatkavad oma eelkäijate tegevust innuga.

Kuna seadusega on pandud omavalitsustele juba kindlad ülesanded kodukaunistamise alal, siis tuleb omavalitsustel kodukaunistamise ülesandeid ja sellega seoses olevaid kohustusi võtta sama tõsiselt ja vastutusega kui ülesandeid hariduse, teede, hoolekande ja teistel aladel. Samuti on omavalitsuste kohustuseks võtta vastavad summad ülesse ka omavalitsuste eelarvetesse. Ja mõnesaja või tuhande kroonine summa sissevõtmine omavalitsuste eelarvesse ei tohi ühelegi omavalitsusele tekitada ülepääsematu raskusi, kuna need summad lähevad asja peale, mis on kasulik ja ühtlasi ka ilus. Senini ei ole omavalitsused sel alal küll palju saanud ära teha, kuid tuleb loota, et seda rohkem on võimalik asja edasi arendada tulevikus. Kodukaunistamise Peakomitee poolt on eriti innukalt kaasa aidatud värvimiskursuste teos-

tamisele ja samuti ka puude istutamise propageerimisele ja seda mitte ainult sõnas ja kirjas, vaid ka majandusliku toetusena. 1938. aastal jagas Kodukaunistamise Peakomitee maakonnakomiteede kaudu suurel määral preemiaid innukamaile ja agaramaile kodukaunistajatele värvimulla näol. Samuti ka sel aastal jagatakse Sotsiaalministeeriumi korraldusel maakomiteede kaudu värvimulda värvimiste teostamiseks. Sellejuures on sel aastal eriti tähtis korrastamisele võtta raudteede ja tähtsamate maanteede ümbruse korrastamine ja hoonete värvimine nende piirkonnas, kuna tuleval aastal Soomes teostuvad olümpiamängud tõmbavad kokku igast ilmakaarest suuri rahvahulki ja paljud nendest kindlasti läbistavad Eestit kas raudteel või maantee kaudu. Ei ole mitte vähese tähtsusega, millise mulje ja pildi need tuhanded turistid ja matkajad saavad Eestist, tema loodusest, maastikust, põllukultuurist, hoonestusest jne. Maa väline ilme, põllumajanduse seisukord, hoonestuse olukord, see kõik annab maad läbistajale esimese mulje. Ja kui see mulje on halb, siis viib ta selle halva mulje kaasa oma kodusse ja sealt vastava rahva hulka.

Sellepärast tuleb täie tõsidusega võtta seda ülesannet, mis lasub riigi- ja omavalitsuste asutiste õlgadel ning kogu rahval, et kordaseada magistraal raudteede ja maanteede liinide ümbrus selliselt, et see igale läbistajale jätaks meeldiva ja sündsa mulje. Meie ei taha esineda väliskülaliste silmis mingisuguse mahajäänud džunglina kusagil Aasia piiril, vaid samuti Lääne-Euroopa kultuurpiirkonda kuuluva kultuurmaana ja kultuurrahvana, kellel on arusaamist, tahtmist ja edasipüüdu parema ja ilusama tuleviku poole.

Kodukaunistamise aktsiooniga on vägagi ligidases seoses looduskaitse ja turism. Kodukaunistamise mõte seisabki õieti selles, et meid ümbritsevat loodust ja selle esemeid võimalikult ära kasutada meie ilutunnete ja meelte rahuldamiseks. Looduse poolt antud väärtused üheltpoolt ja nende täiendus inimese tööga teiselt poolt peaks andma ühtlase ja harmoonilise terviku. Sellepärast koos kodukaunistamisega edendame ka looduskaitset ja selle korraldamist ja arendamist.

Maa üldilme tõstmise tagajärjel on meil võimalus propageerida meie maastiku ilu ja väärtust nii sise- kui ka välismaal. Kuurortide, ravi- ja supelasutiste korrastamisega on meil võimalus pakkuda nii oma kodanikele kui ka välismaalastele, mis veel tähtsam, meie maal mugavat ja nauditavat matkamist ning ravi ja karastavat suvemõnude osaa-

mist. Kodukaunistamise aktsioon aitab sellega tõhusalt kaasa meie turismiasjanduse arengule ja kasvule. Ja meie rahva ja riigi väikeste sissetulekute juures on tähtis iga kroon, mis väliskülaile meile jätab ja sellega aitab kaasa luua töö ja elatisvõimalusi meie kodanikele.

Turismiasjandus oli senini meil samuti kui kodukaunistamine võrdlemisi algstaadiumis ja pioneerajajärgus. Turismi alal tegutsevad organisatsioonid tegutsesid senini ilma kindla aluseta ja korrata täiesti omal äranägemisel ja omal jõul. Alles 1938. a. antud Turismi korraldamise seadus (RT 39 — 1938) pani aluse kindlamale korraldusele turismi alal. Selle seaduse järgi loodi Sotsiaalministeeriumi juure Loodushoiu ja Turismi instituut, kes juhib loodushoiu, kodukaunistamise ja turismiasjandust üldiselt ühest keskkohast. Instituudi juures asuvad ka Loodushoiu ja Turisminõukogud, kelle koosseisu kuuluvad ka Maaomavalitsuste Liidu ja Linnade Liidu esindajad. Sellega on omavalitsused oma esindaja kaudu pidevalt kontaktis instituudi töö ja tegevusega loodushoiu, kodukaunistamise ja turismialastes küsimustes.

Turismi asjanduse tegelik korraldamine on aga Sihtasutis Turismi Keskkorralduse ning Eesti Turistide Ühingu käes. Peale selle tegelevad turismialaste küsimustega veel üksikud organisatsioonid oma vastavate sektsioonidega ja osakondadega.

Turismi korraldamise seaduse alusel on antud terve rida määrusi, millised aitavad korraldada üksikuid erialasid ja küsimusi turismi alal. Nii on antud Sotsiaalministri poolt Võõrastemajade, pansioonide ja turistidekodude liigitamise määrus 29. novembrist 1938, mille alusel on võimalik korraldada võõrastemajade, pansioonide ja turistidekodude liigitamist vastavalt nende mugavusele ja olukorrale. Ühtlasi on võimalik ka võtta tarvitusele abinõusid nende asutiste paremale järjele viimiseks ja seadmiseks.

Samuti anti Sotsiaalministri poolt 28. novembril 1939 Turismipropaganda juhtide ja selle üle järeelvalve teostamise määrus, millega koordineeritakse ja ühtlustatakse turismi ala brošüüride ja propagandakirjanduse trükkimist ja levitamist. Kõik asutised, nende seas ka omavalitsused, peavad kõik sellisuliste brošüüride ja toodete kavade esitama Turismi Keskkorralduse kaudu Loodushoiu ja Turismi instituudile kinnitamiseks. Viimasel on õigus nõuda käsikirjade parandamist ja ümbertegemist. Sellega on piir pandud igasuguste maitselagude ja odavate reklaami taotlevate brošüürikeste ilmumisele, mis ar-

vatava kasu asemel võivad meie eesti nimele teha ainult kahju.

Samuti ilmus määrus välismaale korraldatavate huvi- ja õppereiside kohta, millega kõik ärilisel alusel korraldatavad huvi- ja õppereisid välismaale sünnivad nimelt Loodushoiu- ja Turismi-instituudi direktori loal. Senini ilmes tihthigi selliseid asju, kus mõned organisatsioonid või isikud, taotledes ärilisi ja majanduslikke sihte, korraldasid välismaale ekskursioone, kusjuures ilmes, et korraldus oli niivõrt saamatu ja asjatundmatu, et ekskursioonid tihthigi välismaal satustid abivajavasse seisukorda. Loomulikult sellised juhtumid võivad välismaal kahjustada ainult meie head nime ja tuua asjatuid sekeldusi meie ametasutistele. Sellepärast oli hädavajaline luua selles asjas kindel kord, et vältida tulevikus selliseid sekeldusi ja arusaamatusi.

Viimasena määruste sarjas ilmus Vabariigi Valitsuse poolt 30. märtsil 1939 antud Turismi arendamise fondi ja selle valitsemise määrus, millega luuakse turismi fond ja selle valitsemiseks antakse vastavad juhtnöörid. Kuna riik ja kodanikud saavad turismist kui niisugusest iga aasta kindlat kasu ja sissetulekut, siis on arusaadav, et riik ja kodanikud selleks kannavad ka teatud kohustusi. Turismi fondi laekuvad summad peamiselt raudtee- ja omnibussipiletitelt 1% suuruses pileti hinnalt. Sellega laekub nendest allikatest turismifondi ümmarguselt 70—80.000 krooni aastas. Kuigi see summa ei ole suur, aitab ta siiski tunduvalt parandada olukorda turismi propaganda ja korraldamistööde alal.

Fondi laekuvaid summe kasutatakse turismialal tegutsevatele organisatsioonidele toetuste andmiseks, Loodushoiu ja Turismi-instituudi turismialase tegevusega seoses olevate kulude katteks ja teiste selletaoliste ülesannete täitmiseks.

Omavalitsuste seisukohalt on tähtis, et fondist võib anda toetust ka suvitus- ja ravitsuskohti korraldavatele omavalitsustele. Vabariigi Valitsuse otsusega kinnitatud 1939. aasta turismifondi summade jagamise kava näebki ette teatud summad toetuseks üksikutele omavalitsustele. Need summad ei ole küll kuigi suured, kuid siiski aitavad üle mõningaist hädalistest ülesannetest.

Turismiala korraldamise juures on üheks tähtsamaks ülesandeks turistide kodude, pansioonide ja peatuspunktide asutamine ja organiseerimine.

Sihtasutus „Turismi Keskkorraldus Eestis“ on senini katsunud ka seda ala jõudumööda

arendada. Nii on ehitatud eeskujulik ja kapitalaalne hoone Aegviitu turistide koduna, mis edaspidi kindlasti kujuneb välja üheks ilusamaks väljasõidu kohaks nii tallinlastele kui teistele suvel kui talvel. Vilsandi saarel töötab turistide kodu juba aastaid ja pakub ööbimise võimalusi kõigile matkajaile, kes lindude saart külastavad. Munamäe jalale Võrumaal on ehitatud nägus turistide kodu, kus ilusa Võrumaa ja Haanja külastajail on võimalus peatuda ja ööbida. Pühajärves töötab samuti aastaid turistide kodu, mis suvel alati on rahvast tulvil ja on hädavajaline juurdeehituse soetamine. Kavatsusel on veel turistide kodu ehitamine Toilas ja teisteski kohtades. Kuid kõik see võtab suuri kapitale ja sellepärast saab seda teostada ainult järkjärgult ja aegamööda.

Tähtsamaid ülesandeid sel alal on aga ajutiste peatuspunktide soetamine turistidele ja matkajaile. Meie ei ole võimelised kogu meie maad üle külvama kindlate, korrapärase turistidekodudega, kuna selleks ei piisa meie väikestest majanduslikest võimalustest. Sellepärast peame organiseerima võimalikult palju ja tihedalt peatuspunkte, kus matkajail on võimalus ööbida ja võimaluse korral ka saada suupistet. Selleks ongi vastavate asutiste poolt organiseeritud peatuspunktide võrk seltsimajades, koolimajades ja teistes sarnastes asutistes. Siin on omavalitsustel suur ülesanne ja kohustus katsuda jõudumööda kaasa aidata oma piirkonnas peatuspunktide leidmisele ja korraldamisele. Ja tuleviku sihiks peakski olema, et võimalikult igas linnas ja vallas oleks vähemalt üks peatuspunkt, kus matkajal on võimalik ööbida. Sellega kujundaksime välja üleriigiliselt korrapärase turistide kodu ja peatuspunktide võrgu, mis oleks avalikult kõigile teadaantud ja igal turistil ja matkajal on kindel teadmine, et tema ei tarvitse matkates jääda peavarjuta ja söömata. Siin peaks linna- ja vallaomavalitsused võimalust mööda katsuma tulla vastu, andes selleks oma asutiste ruumid kasutamiseks, ilma et selle eest nõuaks erilist tasu või kulude katmist.

Üldise kodukaunistamise momentide sarjas ei saa märkimata jätta ka üht ja nimelt Ehitusseadust (RT 42 — 1939), mis vastu võetud Riigikogu poolt käesoleval kevadel. See seadus toob põhjaliku murrangu meie ehituspoliitikasse ja ehitustegevusse. Kui senini meie ehitustegevus on arenenud võrdlemisi uisapäisa ja ilma kindla süsteemita, siis nüüd peaks see sündima kindla korra ja kava järgi. Kui Ehitusseadus leiab tegelikku ellu rakendamist täiel määral, siis kaovad meil

lohakile jäänud hooned ja unarusse vajunud varemed, millised nii sageli ehivad meie maanteede ja raudteede ümbrust ja sellega saame taas sammu edasi meie maa korrastamise alal paremuse ja ilu poole. Ehitusseaduse järele lasuvad suured ja vastutusrikkad ülesanded taas omavalitsuste peal, kelle tegelikul korraldusel ja juhtimisel sünnib ehitustegevus nii maal kui linnas.

Meie maa, kus meie elame ja töötame, on meile armas ja seda armsamaks ta saab, mida mugavamaks ja ilusamaks suudame teda teha ja arendada. Viimaste aastate seadusandlus ja valitsuse määrused ja korraldused

on annud selleks kindlad alused ja eeldused. Kohalikele omavalitsustele ja seltskondlikele organisatsioonidele jääb asja tegelik läbiviimine ja teostamine. See on suur ja vastutusrikas töö nii praeguste põlvete kui ka tuleviku ees. Sellepärast tuleb seda tööd teha täie innu ja andumusega. Ja kui meie kõik sellele käed hea tahtega külge paneme, siis kindlasti saavutame ka väarikaid tulemusi, et meil ei tarvitseks enam häbeneneda oma maa välimuse ees, vaid uhkusega võime sellel ise elada ja näidata ka igale nõudlikumalegi võõrale.

Bürgermeister saksa kogukonna seaduses.

Oskar Angelus.

Saksa kogukonna seadus (Die Deutsche Gemeindeordnung), mis on ühine kõigile linna- ja vallaomavalitsustele, välja arvatud Berliin, jõustus 1. aprillil 1935 ja selle kehtimahakkamisega tehti lõpp saksa omavalitsuste väga mitmesuguse ja üksteisest erinevale korrale.

Seaduse sissejuhatavas osas mainitakse muide, et saksa kogukonna seadus tahab omavalitsustele võimaldada kaasa aidata riigi poliitilise sihi saavutamisel: seada ühises, rahvuslikust tahtest läbiimmutatud rahvas ühiskonna huvid kõrgemale üksikisiku saatusest, üldhuvid kõrgemale — isiklikust huvist ja luua rahva parimate jõudude juhtimisel tõeline rahvaühistus. Saksa kogukonna seadus on seetõttu sama sissejuhatava osa järgi rahvussotsialistliku riigi põhiseadusi ja selle seaduse poolt ettevalmistatud pinnal viiakse lõpule riigi uuesti ülesehitamine.

Kuna rahvussotsialistlik riik põhjeneb juhi või õigemini juhi vastutavuse põhimõttel, mida sama kogukonna seaduse seletuskiri seletab autoriteedi põhimõttena alluvate ja piiramatu vastutavuse põhimõttena ülemuste suhtes, siis loomulikult juhi printsiip kehtib ka kogukondades. Selleks kogukonna juhiks ongi bürgermeister või oberbürgermeister suuremates linnades, nn. linnakreisides (Stadtkreise).

Seega on loobutud parlamendi süsteemist ka Saksamaa omavalitsustes ja üle mindud autoritaarsele korrale, mistõttu kogukonna juhi, s. o. bürgermeistri seisundi kogukonna elus vaatlemine näitab selle korra iseloomustavaid külgi. Allpool toodud üle-

vaade tahabki lugejaid tutvustada selle kogukonna korraga, laskumata selle korra kritiseerimisse ja hindamisse meie vaadete seisukohalt.

Bürgermeistrit kõneleb peaasjalikult seaduse viienda osa esimene peatükk, kuigi muidugi tema õigustele ja kohustustele on pühendatud veel palju teisi paragrahve, kuna tema seisab kogukonna elu ja arengu keskses.

Juhi põhimõtte läbiviimise juriidiliseks tagajärjeks kogukondades on korralduste andmine ja nende teostamise koondamine ühe isiklikult ja seega loobumine kõigist sellele printsiibile vastukäivatest süsteemidest (ühe koja süsteem, kahe koja süsteem jne.). Sellega ei kõrvaldata aga veel võimalus kodanikel osa võtta kogukonna töödets auametite pidamise näol, samuti ka kogukonna arendamisele kaasa aidata. Kuid kodanike osavõtt kogukonna juhtimisest piirub nõuandmisega kogukonna juhile, ja kodanikud ei moodusta enam bürgermeistrit rippumatuid korraldusiandjaid ja kontrollivaid organeid.

Kogukonna juhi sarnase peagu piiramatu võimu tasakaalustamine toimub bürgermeistri ametisse kutsumise viisi näol, tema tegevuse kontrollimise näol riigi poolt, tema suhete korraldamise näol rahvussotsialistliku partei ja kogukonna kodanikega.

On selge, et korra juures, kus kogukonna juhil on väga palju õigusi ja kus tema isikust oleneb peagu kõik nii kogukonna enese elus, kui ka vahekorras kogukonna ja riigi vahel, toimub selle juhi valik suurima ettevaatusega ja hoolega. Bürgermeistri ametisse

Maakonnaomavalitsuste 193

Tulude ja kulude nimetus	Viru		Järva		Harju		Lääne		Saare	
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
Korralised tulud:										
I. Maksud:										
1. Kinnisvaramaks	175.000,—	14,43	105.000,—	19,13	137.520,—	8,57	106.159,—	12,98	56.200,—	12,54
2. Tulumaks	151.400,—	12,49	60.000,—	10,94	124.000,—	7,73	107.000,—	13,08	77.500,—	17,29
3. Trahterimaks	2.500,—	0,21	2.000,—	0,36	10.000,—	0,62	1.600,—	0,20	200,—	0,04
4. Laskeriistaloamaks	3.000,—	0,25	1.300,—	0,23	3.200,—	0,20	3.000,—	0,37	700,—	0,16
5. Lisapõhiarimaks	15.000,—	1,25	5.000,—	0,91	10.000,—	0,63	8.000,—	0,98	3.500,—	0,78
6. Lõbustusmaks	3.500,—	0,29	2.000,—	0,36	500,—	0,03	500,—	0,06	50,—	0,01
7. Kantsleimaks	600,—	0,04	50,—	0,01	1.000,—	0,06	20,—	—	50,—	0,01
8. Maksude viivitusrahad	—	—	500,—	0,10	—	—	—	—	—	—
Kokku pkt. I	351.000,—	28,96	175.850,—	32,04	286.220,—	17,84	226.279,—	27,67	138.200,—	30,83
II. Üldvarad	2.658,70	0,22	183,—	0,03	5.031,—	0,31	1.320,—	0,16	10.744,—	2,41
III. Kapitalid	1.890,—	0,15	500,—	0,10	1.300,—	0,08	860,—	0,11	1.000,—	0,22
IV. Maakonnaomavalitsuse asutised	49.893,50	4,11	69.176,60	12,61	17.802,—	1,12	50.474,—	6,17	73.270,50	16,34
V. „ üldala ettevõtted	6.461,80	0,53	—	—	—	—	85,—	0,01	3.330,—	0,74
VI. Üldkulude tasud	37.075,—	3,06	15.842,—	2,88	23.307,—	1,45	26.828,—	3,28	19.772,50	4,41
VII. Mitmesugused tulud	15,—	—	50,—	0,01	100,—	0,01	150,—	0,02	—	—
Korralised tulud kokku	448.994,—	37,03	261.601,60	47,67	333.760,—	20,81	305.996,—	37,42	246.317,—	54,95
Erakorralised tulud	140.000,—	11,55	27.800,—	5,07	70.000,—	4,36	30.000,—	3,67	19.000,—	4,24
Teedekapitali tulud	623.416,—	51,42	259.376,—	47,26	1.200.285,—	74,83	481.800,—	58,91	182.960,—	40,81
Tulude kogusumma	1.212.410,—	100%	548.777,60	100%	1.604.045,—	100%	817.796,—	100%	448.277,—	100%
Korralised kulud:										
I. Maavolikogu ja komisjonid	1.308,—	0,11	350,—	0,06	1.035,—	0,06	1.702,—	0,22	700,—	0,16
II. Maavalitsus	70.486,80	5,81	40.698,20	7,42	67.489,30	4,21	49.333,—	6,03	32.047,—	7,15
III. Sots.-administratsioon	5.798,70	0,48	590,—	0,11	3.507,30	0,22	4.532,—	0,56	2.939,40	0,65
IV. Heakord	12.429,54	1,02	5.570,32	1,01	17.743,—	1,11	5.088,—	0,61	4.348,—	0,97
V. Haridus	120.186,—	9,92	47.349,50	8,63	56.905,96	3,55	45.995,—	5,62	55.746,36	12,44
VI. Hoolekanne	68.561,70	5,65	49.570,48	9,03	67.796,15	4,22	41.254,—	5,04	32.794,40	7,32
VII. Tervishoid	67.565,74	5,57	63.359,86	11,55	62.685,22	3,91	115.568,—	14,13	71.547,10	15,96
VIII. Põllumajandus	33.535,30	2,77	10.793,30	1,97	15.339,68	0,95	21.337,—	2,61	11.571,50	2,58
IX. Maakonnaomaval. ettevõtted	—	—	—	—	8.278,12	0,51	—	—	—	—
X. Üldvarad	—	—	3.941,80	0,72	3.000,—	0,19	2.835,—	0,36	1.800,—	0,40
XI. Kapitalid	—	—	—	—	—	—	—	—	100,—	0,02
XII. Laenude ja % tasumine	1.937,50	0,16	7.446,03	1,36	1.441,20	0,09	7.707,—	0,94	848,34	0,19
XIII. Mitmesugused kulud	5.769,72	0,48	1.730,70	0,31	4.757,64	0,30	6.045,—	0,74	1.207,14	0,27
XIV. Tagavarasumma	6.735,—	0,56	5.232,—	0,95	8.781,43	0,55	4.600,—	0,56	3.717,76	0,83
Korralised kulud kokku	394.314,—	32,53	236.632,19	43,12	318.760,—	19,87	305.996,—	37,42	219.367,—	48,94
Erakorralised kulud	194.680,—	16,06	52.769,41	9,62	85.000,—	5,30	30.000,—	3,67	45.950,—	10,25
Teedekapitali kulud	623.416,—	51,41	259.376,—	47,26	1.200.285,—	74,83	481.800,—	58,91	182.960,—	40,81
Kulude kogusumma	1.212.410,—	100%	548.777,60	100%	1.604.045,—	100%	817.796,—	100%	448.277,—	100%

40. a. eelarvete kokkuvõte.

Pärnu		Viljandi		Tartu		Valga		Võru		Petseri		Kokku	
Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
88.300,—	10,61	113.903,80	20,31	182.827,05	19,76	44.289,64	13,77	84.000,—	11,88	43.897,—	7,32	1.137.096,49	13,26
95.000,—	14,42	60.000,—	10,70	100.000,—	10,81	30.000,—	9,33	90.000,—	12,73	75.000,—	12,48	969.900,—	11,31
2.000,—	0,24	2.000,—	0,36	1.000,—	0,11	1.000,—	0,31	4.000,—	0,56	1.700,—	0,28	28.000,—	0,33
2.800,—	0,34	3.000,—	0,53	3.000,—	0,33	700,—	0,22	1.500,—	0,21	500,—	0,08	22.700,—	0,26
7.000,—	0,84	5.500,—	0,98	9.000,—	0,97	3.500,—	1,09	7.000,—	0,99	2.900,—	0,48	76.400,—	0,89
1.675,—	0,20	2.000,—	0,36	500,—	0,05	1.200,—	0,37	500,—	0,07	300,—	0,05	12.725,—	0,15
225,—	0,03	350,—	0,06	250,—	0,03	100,—	0,03	100,—	0,01	150,—	0,02	2.895,—	0,03
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500,—	—
197.000,—	23,68	186.753,80	33,30	296.577,05	32,06	80.789,64	25,12	187.100,—	26,45	124.447,—	20,71	2.250.216,49	26,23
2.094,—	0,25	3.293,08	0,59	17.363,—	1,88	600,—	0,19	2.208,—	0,31	3.095,—	0,52	48.589,78	0,57
1.000,—	0,13	2.140,—	0,38	7.180,—	0,78	330,—	0,11	1.452,—	0,21	4.105,—	0,68	21.757,—	0,25
100.628,80	12,09	110.492,43	19,71	24.548,72	2,66	20.304,84	6,31	76.365,—	10,80	49.189,—	8,19	642.145,39	7,49
—	—	—	—	—	—	—	—	3.665,—	0,52	5.844,—	0,97	19.385,80	0,22
20.399,85	2,45	18.470,—	3,29	37.691,23	4,07	15.961,—	4,96	31.128,—	4,40	10.941,—	1,82	257.415,58	3,00
77,35	0,01	350,69	0,06	110,—	0,01	14,52	—	82,—	0,01	298,—	0,05	1.247,56	0,02
321.200,—	38,61	321.500,—	57,33	383.470,—	41,46	118.000,—	36,69	302.000,—	42,70	197.919,—	32,94	3.240.757,60	37,78
29.500,—	3,54	—	—	—	—	29.250,—	9,09	90.000,—	12,72	130.007,—	21,65	565.557,—	6,59
481.300,—	57,85	239.300,—	42,67	541.500,—	58,54	174.360,—	54,22	315.252,—	44,58	272.830,—	45,41	4.772.379,—	55,63
832.000,—	100%	560.800,—	100%	924.970,—	100%	321.610,—	100%	707.252,—	100%	600.756,—	100%	8.578.693,60	100%
1.100,—	0,13	1.450,—	0,26	1.294,—	0,14	360,—	0,12	2.000,—	0,28	1.680,—	0,28	12.979,—	0,15
54.367,—	6,54	48.652,43	8,67	71.271,24	7,70	30.804,37	9,59	44.492,—	6,29	45.118,—	7,52	554.759,34	6,48
4.416,80	0,54	3.689,60	0,66	9.158,—	0,99	450,—	0,12	3.844,—	0,54	3.026,—	0,50	41.951,80	0,49
7.352,60	0,89	10.274,10	1,84	13.401,31	1,45	1.200,—	0,34	8.220,—	1,16	5.790,—	0,96	91.416,87	1,06
70.335,57	8,46	100.236,33	17,83	41.010,88	4,43	22.342,57	6,95	40.510,—	5,73	18.811,—	3,14	619.429,17	7,22
106.797,03	12,85	63.256,89	11,28	79.463,66	8,59	22.410,50	6,97	122.150,—	17,27	11.800,—	1,96	665.854,81	7,76
48.781,54	5,86	60.304,75	10,76	73.981,53	8,00	21.417,73	6,67	36.866,—	5,22	84.643,—	14,09	706.720,47	8,24
3.762,30	0,45	8.649,25	1,54	17.693,98	1,92	6.536,20	2,04	9.916,—	1,40	5.946,—	0,99	145.080,51	1,69
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.278,12	0,10
2.206,50	0,26	5.689,39	1,01	19.694,—	2,14	3.121,13	0,98	600,—	0,08	7.984,—	1,33	50.871,82	0,59
—	—	500,—	0,09	—	—	6.000,—	1,87	—	—	3.000,—	0,50	9.600,—	0,11
12.220,69	1,47	—	—	2.130,32	0,23	350,—	0,11	—	—	3.198,—	0,53	37.279,08	0,43
4.859,97	0,58	5.797,26	1,03	12.143,36	1,31	1.237,50	0,38	2.202,—	0,31	2.608,—	0,43	48.358,29	0,56
5.000,—	0,58	6.000,—	1,06	15.019,65	1,62	1.770,—	0,55	4.700,—	0,67	4.315,—	0,71	65.870,84	0,77
321.200,—	38,61	314.500,—	56,08	356.261,93	38,52	118.000,—	36,69	275.500,—	38,95	197.919,—	32,94	3.058.450,12	35,65
29.500,—	3,54	7.000,—	1,25	27.208,07	2,94	29.250,—	9,09	116.500,—	16,47	130.007,—	21,65	747.864,48	8,72
481.300,—	57,85	239.300,—	42,67	541.500,—	58,54	174.360,—	54,22	315.252,—	44,58	272.830,—	45,41	4.772.379,—	55,63
832.000,—	100%	560.800,—	100%	924.970,—	100%	321.610,—	100%	707.252,—	100%	600.756,—	100%	8.578.693,60	100%

kutsumisel on sõna kaasa rääkida riigil, rahvussotsialistlikul parteil ja kohalikul kodanikkonnal, mis peab kindlustama seda, et kogukonna juhi kohale kutsutakse inimene, kellel on riigi, partei ja kohaliku elanikkonna usaldus ja kes on suuteline kogukonda juhtima rahvussotsialistlikus vaimus.

Palgaliste bürgermeistrite ametisse kutsumine toimub järgmiselt. Kui bürgermeisteri koht on vakantne, kuulutab kogukond sellest avalikult, see kuulutamine võib erandjuhtumeil järelevalveasutise nõusolekul ära jääda. Kuulutamine toimub harilikult kuus kuud enne bürgermeisteri ametist lahkumist, kui ei ole tegemist erijuhutudega (bürgermeisteri surm, tagandamine jne.), mil kuulutamine toimub ajaviitmata. Kõik sissetulnud avaldused antakse edasi rahvussotsialistliku partei kohalikele esindajale, kes kokku kutsub kogukonna nõuandva organi, gemeinderat'ide (linnades ratsherr'ide) kinnise koosoleku ja seal küsimuse läbi arutab (Gemeinderat'id, resp. ratsherr'id kutsutakse ametisse rahvussotsialistliku partei kohaliku esindaja poolt, nende arv kõigub 12 ja 36 vahel, olenevalt kogukonna suurusest ja nende ülesandeks on seaduses ettenähtud korras ja juhtudel olla nõuandjaks kogukonna juhile). Muide tähendab kinnine koosolek seda, et ei tohi avalikult teada anda, et koosolek peetakse, ja loomulikult ka mitte koosoleku päevakorda. Gemeinderat'id või ratsherr'id on kohustatud sellest koosolekust osa võtma. Pärast koosolekut saadab partei esindaja kuni kolm ettepanekut ühes kõigi materjalidega, s. o. ka teiste sooviavaldajate palvetega, järelevalveasutisele. Kui viimane ühe esitatud kandidaadiga nõustub, teatab ta sellest partei esindajale ja kogukonnale, ning viimane määrab kandidaadi ametisse. Kui järelevalveasutis ühegi kandidaadiga ei nõustu, teatab ta sellest partei esindajale (mitte kogukonnale) ja viimane kutsub uuesti kokku gemeinderat'ide või ratsherr'ide kinnise koosoleku. Kui partei esindaja ei nõustu ühegi sooviavaldanu kutsumisega bürgermeisteri kohale või kui enam pole kandidaate esitada, toimub uus vakantse koha väljakuulutamine. Kui järelevalveasutis ei nõustu ka teiskordselt esitatud kandidaatidest kedagi nägema omavalitsuse juhi kohal, kutsub ta ise bürgermeisteri ametisse, keda kogukond peab kohale määrama. Palgalised bürgermeistrid määratakse ametisse 12 aastaks ja nad on kohustatud pärast selle tähtaja möödumist veel 12 aastaks ametisse jääma, kui teenistustingimused ei halvene; kui nad ei nõustu

ametisse edasi jääma, vallandatakse nad. Teatud juhtudel võib bürgermeisterid ametisse määrata ka eluksajaks.

Auametitena peetavad bürgermeistrite kohad ei vaja väljakuulutamist ja sarnaseid bürgermeisterid määratakse ametisse kuueks aastaks; neid võib pärast selle tähtaja möödumist uuesti kuueks aastaks ametisse kutsuda. Muus osas kahte üllatähendatud liiki kuuluvate bürgermeistrite ametisse kutsumise vahel vahet ei ole.

Bürgermeisteri tegevuse kontrollimine ei toimu kogukonna organite, vaid terves ulatuses riigi poolt. Õige küll, kogukondades võidakse ellu kutsuda aruannete kontrollimise talitust (Rechnungsprüfungsamt), suuremates linnades on see isegi kohuslik, kuid sellel talitusel pole midagi ühist näiteks meie omavalitsuste revisjonikomisjoniga. Aruannete kontrollimise talitus, mis muide allub otseselt bürgermeisterile või viimase poolt määratud abilisele, erandjuhtudel mõnele kogukonnaametnikule, on vaid bürgermeisteri abiorganiks kogukonna asjade valitsemisel. Selle talituse peamiseks ülesandeks on kontrollida kogukonna aastaaruannet, selgitades: kas see aruanne on kooskõlas eelarvega, kas tulud ja kulud on õieti raamatutesse kantud ja dokumentidega tõendatud ja kas tulude saamisel ning kulude tegemisel on kinni peetud kehtivate seaduste eeskirjadest. Kui aruandes on vigu, teatab talitus sellest bürgermeisterile, kes on kohustatud asja selgitama. Aruanne ühes aruannete kontrollimise talituse kokkuvõttega esitatakse gemeinderat'ide, resp. ratsherr'ide koosolekule nõupidamiseks. Selle nõupidamise kohta koostatakse protokoll, kuhu iga gemeinderat võib märkida oma arvamuse aruande kohta. Pärast nõupidamist saadetakse kogu materjal järelevalveasutisele. Kui viimane leiab, et aruanne näitab suuremaid eksimusi korraliku majapidamise põhimõtete vastu, teatab ta sellest bürgermeisterile, tehes temale kohuseks astuda tarvilikud sammud nende eksimuste vältimiseks ja isiklikult kontrollida oma vastavaid korraldusi. Kui aruanne on korras, teatab järelevalveasutis sellest bürgermeisterile. Peale aruande kontrollimist võib bürgermeister panna aruannete kontrollimise talitusele veel teisi ülesandeid, eriti kogukonna ja tema ettevõtete kassade järelevalve, majanduslike ettevõtete majapidamise alalise kontrolli, kogukonna administratsioonikulude kontrollimise nende kulude otstarbekuse mõttes jms.

Kogukonnad on riigi rakukesed. Nende

tegevus ja areng peab seetõttu olema kooskõlas riigi ja rahva tervikluse hüvedega. Sellest põhimõttest on seaduse seletuskirja järgi varemalt aastate jooksul loobutud ja lõpuks seisib riigi ülesanne ja riigi side kogukondadega vaid kogukondade tegevuse järelevalveseaduslikkuse seisukohalt, kusjuures riik ka selles osas oma võimu tugevasti piiras ja seetõttu sunnitud oli alustama pikki kohtuprotsesse oma seisukoha kaitseks. Seetõttu seisid kogukonnad tihti riigivõimuga vaenujalal, vaieldes üheõigusliku parteina riigiga kõrgema kohtu ees, näiteks konstitutsiooni küsimuste üle. Kogukonna seadus seab nende ja teiste endise aja nähtuste vältimiseks üles uued põhimõtted. Ta nõuab kõigepealt, et kogukondade tegevus peab olema kooskõlas mitte ainult seadustega, vaid esimeses järjekorras ka riigi juhtimise sihtidega. Seetõttu riik ei taha ennast segada niivõrd kohaliku omavalitsemise tähtsusega üksikasjadesse, kui juhtida oma usaldusmeeste,ürgermeistrite, kaudu kogukondade üldpoliitikat. Igal juhul loobutakse endisest järelevalveviisist administratiivkohtu kaudu, järelevalvajaks ja vastavate otsuste tegijaks kogukonna tegevuse kohta on kõigepealtürgermeister ja siis vastavad järelevalveasutised.

Riigi järelevalvest kogukondade tegevuse üle kõnelevad peamiselt kogukonna seaduse kaks paragrahvi (§ 8 teine lõige ja § 106), mis määravad, et järelevalveasutised peavad kaitsma kogukondade õigusi ja kindlustama kogukondade kohuste täitmist, hoolitsedes selle eest, et kogukondade tegevus seisaks kooskõlas seadustega ja riigi juhtimise sihtidega.

Järelevalveasutise üheks ülesandeks on, nagu eespool tähendatud, kogukondade õiguste kaitsmine, see tähendab kõigepealt kogukonna kaitsmist asutiste või isikute nõudmistega vastu, kes ei ole õigustatud nõudmistega esinema või esitavad nõudmisi, millede täitmine ei ole kogukonnale kohuslik. Olgu muide tähendatud, et kogukonna seaduse § 2 põhjal võib kogukondadele uusi kohustusi peale panna vaid seadusega, samuti võib kogukondade õigusi kitsendada jällegi ainult seadusega, kusjuures selliste seaduste põhjal väljaantud määrused vajavad siseministri nõusolekut. Nii et järelevalveasutiste kohus kaitsa kogukondade õigusi tähendab seadusandluse kohta kehtimapanud kaitse laiendamist administratsioonile. See õiguste kaitsmise kohus on edasi juhtnõõriks järelevalveasutiste tegevusele selle järelevalve teostamisel. See tähendab näiteks seda, et juhtudel, kus järelevalveasutis teotseb kogukonna

asemel, see teotsemine peab toimuma kogukonna huvide seisukohalt. Nii võib järelevalveasutis teha korraldusiürgermeisteri asemel ja kogukonna kulul, kuiürgermeister ei otsusta küsimusi või ei tee vajalikke korraldusi asjades, millede lahendamine seadustega nõutav. Järelevalveasutise sääraste samude juures peab aga silmas peetama vastava kogukonna heakäiku, otsustama asju nii, nagu nad antud korral kogukonnale kõige kasulikumad. Öeldu kehtib ka juhtudel, kus järelevalveasutis on küsimuste lahendamisel loaandjaks, nagu kogukonna varanduste kinkimisel, kinnisvarade müümisel ja vahetamisel, esemete võõrandamisel, millel on eriline teaduslik, ajalooline või kunstiline väärtus. Lõpuks seisab järelevalveasutiste ülesanne kogukondade õiguste kaitsmisel nõuandmises juriidilistes ja teistes tegelikus elus kerkida võivates kahtlusküsimustes.

Teiseks järelevalveasutiste ülesandeks kogukondade suhtes on nende tegevuse järelevalvamine neile pandud kohuste täitmise mõttes. Kogukonna seaduse § 2 esimese lõike põhjal on kogukonnad kohustatud oma elanike heakäiku arendama ja kogukonna ajaloolist ja kohalikkude iseäraldust alal hoidma. Sama seaduse § 32 järgiürgermeister juhhib kogukonna administratsiooni täielikult ja ainult oma vastutusel, välja arvatud üksikud seaduses loendatud juhtumid. § 106 järgi peab kogukonna tegevus kooskõlas olema seadustega ja riigi juhtimise sihtidega. Kogukond peab omas tegevuses käima riigi, vastava maa (endise osariigi) ja kohalike võimude poolt antud seaduslike eeskirjade, samuti järelevalveasutiste poolt tehtud korralduste järgi. Järelevalve mõttes tulevad arvesse põhimõtteliselt ainult kogukondade avalikõigusliku iseloomuga korraldused, mitte aga — erandjuhtumid välja arvatud — tsiviilvahekorrad teiste asutistega või isikutega. Järelevalve kogukondade tegevuse seadusepärasuse üle seisab kontrollimises, kas kehtivaid seadusi kohaldatakse õieti ja kas seadusi kohaldatakse neil juhtudel, kus see on vajalik. Seejuures kehtib põhimõte, et eksimine seaduse mõtte vastu on võrdne eksimisele seaduse üksikute eeskirjade vastu, kuna igal seadusel, olgu ta koostatud selgelt või ebaselgelt, võib olla vaid üks kindel sisu. Järelevalve teostamisel kirjutatakse järelevalveasutistele ette meeles pidada, et paljud seaduse eeskirjad, mis tõmmavad piire kogukonna tegevusvabadusele, annavadürgermeistritele laia tegevusvabaduse ja lubavad teda asju otsustada oma äranägemise järgi. Sarnaste eeskirjade vastu eksimised leiavad

aset vaid siis, kui bürgermeister ületab seadusega antud piire. Näiteks määrab kogukonna seaduse § 89, et bürgermeister võib kasutada eelarves ettenähtud summasid ainult siis ja niivõrd, kui see on tarvilik kokkuvõtte ja korraliku majapidamise juures. Kui bürgermeister ei hoida kokku ega kasuta summasid majanduslikult ratsionaalselt, siis eksib ta eeltähtendatud seaduse eeskirja vastu. Bürgermeistrite säärase sammude kontrollimine tähendab muidugi juba järelevalve teostamist otstarbekohasuse seisukohalt. Mis nüüd puutub kogukondade kontrollimisse, kas nende tegevus on kooskõlas riigi juhtimise sihtidega, siis on pandud kehtima põhimõtte, mille järgi nende sihtide all tuleb mõista tähtsaid ja põhimõttelisi seisukohti poliitiliselt ja rahvamajanduslikult alalt, milledest väljudes rahvussotsialistlik riik juhib avaliku elu kõiki alasid. Seetõttu ei või järelevalveasutis riigi juhtimise sihtide taotlemise ettekäände all juba siis tegevusse astuda, kui bürgermeistri samme võidakse kritiseerida nende otstarbekohasuse seisukohalt vastavale kogukonnale või kui nende sammude tagajärjel ei saa nende tähtsusetuse tõttu kõne alla tulla riigi juhtimise sihtide kahjustamine. Muide otsustab siseminister igal üksikul juhul, kas on tegemist riigi juhtimise sihtide kahjustamisega või mitte.

Järelevalveasutiste käsutada on mitmed abinõud riigi järelevalve teostamiseks: nad võivad teostada revideerimist, võivad nõuda kirjalikke seletusi ja tarvisminevaid akte ning dokumente, nad võivad tühistada bürgermeistri seadusvastaseid või riigi juhtimise sihtidele vastukäivaid otsuseid ja nõuda nende otsuste alusel tehtud korralduste annullemist, nad võivad bürgermeistrile ette kirjutada astuda samme või teha korraldusi, mis on vajalikud selleks, et kogukond saaks täita oma seaduslike kohuseid, nad võivad tõsta kogukonna nimel nõudmisi bürgermeistri vastu. Peale selle näeb kogukonna seadus ette ka juhtumeid, mil bürgermeistri otsus vajab järelevalveasutise nõusolekut, samuti juhtumeid, mil järelevalveasutis teotseb bürgermeistri asemel.

Üldiseks põhimõtteks järelevalve teostamisel aga jääb kogukonna seaduse § 106 väljendatud printsiip, mille järgi järelevalvet tuleb teostada nii, et selle all ei kannataks kogukonnavalitsuse otsustusvõime ja vastutustahe, vaid et neid ka järelevalveasutiste tegevusega arendataks ja seda arendamist õhutadaks. Järelevalveasutis ei saa kogukonda valitseda, selleks valitsejaks on bürgermeister täie võimuga ja täie vastutusega.

Nii tõmmab seadus järelevalveasutiste tegevusele piirid, millede austamist kindlasti nõutakse.

Kogukonnad on lülid riigis, seetõttu peavad riigi põhiseaduses ettenähtud partei ja riigi ühtlus väljenduma ka kogukonna elus, seda enam et rahvussotsialistlik partei esindab Saksa korra järgi riigiidee kandjana tervet rahvast ja kannab suurt vastutust selle eest, mis toimub avalikus elus. Seda arvestades edendab partei suurt osa ka kogukonna elus, kusjuures see osavõtt kogukonna elust on korraldatud nii, et kogukonna juhi, bürgermeistri, vastutus ei kustu. Partei võtab kogukonna tegevusest otseselt osa kahel juhtumil: kogukonna organite ametisse seadmisel ja üksikute eriti tähtsate valitsemisaktide kinnitamise puhul.

Kogukonna organite ametisse seadmisel on parteil kaasa rääkida otsustav sõna. Gemeinderat'id, bürgermeistri nõuandjad kodanike seast, kutsutakse ametisse rahvussotsialistliku partei esindaja poolt, kusjuures see ametisse kutsumine ei vaja järelevalveasutiste kinnitamist. Samuti räägib partei esindaja otsustavalt kaasa tähtsamate kogukonnaametnike ametisse määramisel. Osa, mida partei esindaja edendab bürgermeistri ametisse seadmisel, valgustati juba eespool.

Kogukonna valitsemisel laetak terve vastutus bürgermeistril. Ainult kahel juhtumil on partei esindajal õigus otsustavalt kaasa rääkida: 1) kogukonna üldmääruse (Hauptsatzung) vastuvõtmisel ja muutmisel, mis määrab pikemaks ajaks kogukonna valitsemise ja organisatsiooni kogukonna seaduse raames, ja 2) juhtudel, kui kavatakse eriliselt tunnustada kodaniku teeneid rahva, riigi või kogukonna kasuks kodanikule aukodaniku õiguste või teiste aunimetuste andmisega. Eeltoodud otsused vajavad partei esindaja nõusolekut. Ülaltoodud õigustega piirdub partei esindaja võim kogukonna valitsemisest osavõtmises, sest kardeti dualismi viimist kogukonna valitsemisse ning juhiprintsipi tumestamist ja bürgermeistri vastutuse vähendamist. Partei esindajal on aga õigus bürgermeistri nõupidamistest gemeinderat'idega osa võtta juhtumil, kus see seadustes otse on ette nähtud. Kuid säärestel kordadel otsustab küsimust ikkagi bürgermeister, partei esindaja võib koosolekust osa võtta vaid informatsiooni ning ülevaate saamiseks.

Kogukonna juhtimises vaid ühe vastutava isiku poolt peitub alati hädahoht, et valitsemine jääb elanikkonnale võõraks, et valitseja

ise nagu eemalduks rahvast ja et parimal juhtumil valitsemine muutub kivinenuks bürokratismiks. Just kogukonnas on alaline side e. anikkonnaga hädavajalik ja töö ning valitsemise elustamine kodanike poolt möödapääsematu, kui kogukond peab jääma omavalituseks. Pealegi on omavalitsuse peasihiks kaasa tõmmata kõiki kogenenud ja kohaliku elu arendamisest huvitatud kodanikke kogukonna heakäigu arendamiseks. Seetõttu tunnustab ka kogukonna seadus kogukonna elanike kaastöö vajalikkust kogukonna valitsemisel, mõistagi kujul ja määral, mis ei käi vastu juhipõhimõttele. Seetõttu tahetakse sisse seada ja alal hoida alaline side kogukonna juhi ja kõikidesse kihtidesse kuuluvate kodanike vahel, mida taotletakse juba ülalnimetatud gemeinderat'ide ja eriliste nõuandjate, beirat'ide, ametisse kutsumisega. Nende ametisse kutsumisel arvestatakse kodanike rahvuslikku usaldatavust, teeneid ja asjatundlikkust. Need isikud ei otsusta küll midagi, nad annavad vaid nõu. Kuid ka nõuandmisel on nad kohustatud talitama oma parima teadmise järgi. Kogukonna seadus püüab arendada vaba ja vastutustundega arvamuse avaldamist, kohustades gemeinderat'e koosolekul teatama oma seisukohti, kui nad on lahkuminevad bürgermeisteri omadest, ja tehes neid vastutavateks juhul, kui nad oma parima teadmise vastu ei avalda oma kogukonna juhi seisukohtadest lahkuminevaid arvamusi. Gemeinderat'ide arvamus peab ära kuulutama kõigi kogukonnale tähtsamate küsimuste arutamisel, näiteks bürgermeisteri ja tema asemike (Beigeordnete) ametisse seadmisel, eelarve koostamisel ja aruande kinnitamisel. Beirat'id teotsevad eriliste nõuandjatena ko-

gukonna ettevõtetes, asendades peamiselt endise aja deputatsioonide ja komisjone.

Lõpuks võib kokkuvõtlikult tähendada, et bürgermeister kannab vastutust ainult riigi vastu ja nimelt selles, et kogukonda valitseks seaduspäraselt ja rahvussotsialistlikus vaimus. Tema kannab ka vastutust oma asemike ja kogukonnaametnike tegevuse eest, kelle õige valiku eest tema peab seadusega antud võimaluste piires hoolitsema. See ei tähenda muide veel seda, et bürgermeister alati ja kõigil juhtudel ametnike tegevuse üksikasjade eest vastutab, eriti tsiviilasjades, tema vastutab ametnike üldise tegevuse ja selle tegevuse suuna ning iseloomu eest. Bürgermeisteri üldvastutus ei piirdu aga sellega, vaid laiendatakse ka nõu küsimisele neilt organitelt, kes temale nõuandmiseks on ellu kutsutud. Need nõuandmise koosolekud kui ka nõuküsimised üksikutelt ametikandjatelt ei tohi muutuda vormitaitmiseks, vaid peavad andma seda, mida nendega taotletakse: küsimuse lahendamise parima viisi. Seejuures aga ei lange ära bürgermeisteri vastutus, kui ta on talitanud teiste nõuande järgi. Ainult juhtudel, kus otsustajaks oli kolmas isik või korralduse tegijaks oli järelevalveasutis, bürgermeister otsuste ja korralduste ning nende tagajärgede eest ei vastuta. Kui otsustajaks on teine isik või asutis, näiteks teatud juhtudel partei esindaja, nagu eespool tähendatud, ei lange siiski vastutus otse bürgermeistrilt. Kui tema kogukonna seaduses ettenähtud korras ja alustel niisuguste otsuste vastu edasi ei kaeba, s. o. otsustega — kuigi mitte tema poolt tehtud — nõustub, vastutab ta täiel määral otsuste eest, olenemata sellest, kas tehtud otsuse eest vastutab veel keegi muu või mitte.

Omavalitsustegevusest.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse koosolek 4. juulil 1939 Tallinnas, Liidu büroo ruumides Müürivahe tn. 16—30.

Liidu nõukogu, s. a. 26. aprilli koosolekul Tallinnas, otsustas asutada Liidu büroo juurde Ehitus- ja Kodukaunistamisnõuande Talituse omavalitsustele uute hoonete püstitamise, olemasolevate hoonete ümberehitamise ja parandamise, hoonete sisustamise ja ümbruse korrastamise ja kaunistamise alal nõu ja juhatuse andmiseks ning hoonete ehitamise, sisustamise ja ümbruse kaunistamise kavadite ja eelarvete valmistamiseks.

Liidu juhatus, selle otsuse teostamiseks, valis Ehitus- ja Kodukaunistamisnõuande Talituse juhatajaks arhitekti Karl Burman'i ja nooremaks arhitektiks insener-arhitekti Artur Hellat'i, kes asuvad ametisse — eel tähendatud ülesannete täitmisele — s. a. 1. augustil.

Kodukaunistamise konsulendi valimine lükkati edasi.

Uute ülesannete täitjate tööle rakendamiseks vajati suuremaid ruume, mida Harju Maavalitsusel, kelle ruumides Liidu büroo seni asus, ei olnud võimalik anda. Seejärel Liidu büroo s. a. 30. juunil kolis uu-

tesse avaramatesse ruumidesse Eesti Laenu-
panga majja, T a l l i n n a s, M ü ü r i v a h e
t n. 16—30.

Liidu nõukogu suvine koosolek määrati
Tartu 19. ja 20. augustil, algusega esimesel
päeval kell 11, järgmise päevakorraga:

1. Koosoleku avamine ja juhatuse vali-
mine.
2. Ehitusseaduse rakendamine.
3. Vallavolikogude valimise seaduse ra-
kendamine.
4. Vallakohtute korraldus.
5. Koosolekul algatatud küsimused.

Määrati Liidu esindajaks Varustusnõuko-
guse Liidu peasekretär Paul Männik, asemi-
kuks nõunik Andres Loorits, Maksupeakomi-
teesse tulumaksjate esindaja asetäitjate kan-
didaatideks Harju abimaavanem Paul Mägi
ja Liidu peasekretär Paul Männik.

Otsustati esineda Siseministrile ja Majan-
dusministrile järgmise ettekandega:

I

Riigikaitsemaksu seaduse teostamise mää-
ruse (RT 1939, 49, 335) § 9 ja 11-ga on
kõrgendatud maal kinnisvaramaksu ja kogu-
konnamaksu maksumäärasid 10% võrra alates
1939. maksuaastast kuni 1943. maksu-
aastani. Sama määruse § 12-ga nähakse ette
§ 1, 2 ja 9—11-ga kõrgendatud maksumää-
rade kohta:

Kui maksulehed 1939. maksuaasta kohta
maksukohuslastele on juba välja saadetud,
siis saadetakse neile täiendavad maksulehed,
nõudes maksumummade vahede tasumist.

Juurdenõutavad summad, välja arvatud
summad kinnisvara- ja kogukonnamaksu
alal, tasutakse samadel tähtaegadel, mis on
ette nähtud vastava maksu tasumiseks, kui
need tähtajad osutuvad eelolevaiks. Juhul,
kui maksu mõne osa tasumise tähtaeg on
möödunud, siis tasutakse juurdenõutav maks
selle järgmise osa tasumiseks ettenähtud täht-
ajal. Juhul, kui maksu kõikide osade tasu-
mise tähtajad on möödunud, siis tasutakse
juurdenõutav maks 30. septembriks 1939.

1939. a. kinnisvara- ja kogukonnamak-
sude arvel juurdenõutavad summad tasutak-
se 1940. a. määratavate maksude tasumiseks
ettenähtud tähtaegadeks.

Määruse § 15-ga määratakse: Alates 10.
augustist 1939 iga 10. kuupäeval on oma-
valitsused kohustatud kandma riigi erakor-
raliste tulude § 2 arvele $\frac{1}{11}$ osa iga möödu-
nud kalendrikuu jooksul kinnisvaramaksuna,

välja arvatud selle lisamaksud, trahterimak-
suna ja kogukonnamaksuna laekunud sum-
madest.

See määruse § 12 viimase lõikega ja
§ 15-ga kinnisvaramaksu ja kogukonnamak-
su kõrgendamise kohta kehtima pandud —
e r i k o r d, m i l l e g a n i m e t a t u d m a k s u d e
maksnikkudele kõrgendatud osade tasumine
riigikaitsefondi heaks lükatakse edasi 1940.
aastaks ja k o h u s t a k s e o m a v a l i t s u
s i t a s u m a k ä e s o l e v a l a a s t a l
o m a m a k s u d e s t n e e d o s a d r i i g i
k a i t s e f o n d i l e, t e k i t a b m a a k o n n a - j a
vallaomavalitsustele tõsiseid raskusi.

Valdade ümberkorraldamise tõttu, mis
teostati s. a. 1. aprilliks, hilines nii valla- kui
maakonnaavalitsuste käesoleva aasta maksude
määramine ja eelarvete koostamine ning kin-
nitamine, mispärast neist ei ole veel saadud
teha üleriigilisi kokkuvõtteid. Kuna aga oma-
valitsuste ülesanded ja olukord ei ole muu-
tunud, siis võib oletada, et ka käesoleval aastal
valla- ja maakonnaomavalitsuste kulud
neile pandud ülesannete täitmiseks ja võeta-
vad maksud eelmise kulude katmiseks on jää-
nud üldiselt eelmise aasta tasemele. Kinnis-
varamaksu normid on seadusega kindlaks
määratud ja see maks püsibki stabiilsena.
Maavalitsuste eelmise 1938/39. a. eelarvete
kokkuvõtte järgi (vt. „Maaomavalitsus“
1938 nr. 8) maavalitsustel pidi laekuma kin-
nisvaramaksu kogusummas kr. 1.140.195,01,
millest $\frac{1}{11}$ osa on kr. 103.654,09,
mis maavalitsuste korralistest kogutuludest
kr. 2.995.906,74 moodustab 3,45%. Valla-
valitsuste 1938/39. a. eelarvete kokkuvõtte
järgi (vt. „Maaomavalitsus“ 1938 nr. 9)
vallavalitsustel pidi laekuma:

- 1) kinnisvaramaksu kogusummas
Kr. 781.361,64, millest $\frac{1}{11}$ osa on
kr. 71.032,87;
- 2) kogukonnamaksu kogusummas
Kr. 3.478.383,34, millest $\frac{1}{11}$ osa on
kr. 316.216,67.

Mõlemalt maksult $\frac{1}{11}$ osa kokku on
Kr. 387.249,54, mis vallavalitsuste korralis-
test kogutuludest kr. 6.457.796,24 moodus-
tab 5,99%.

Kohustamine oma tuludest ära andma
maakonnaomavalitsusi 3,45% ja vallaoma-
valitsusi 5,99% kodanikkude riigikaitsemak-
sude tasumiseks sunnib maakonna- ja valla-
omavalitsusi koostama selleks lisaelarve ja
sellevõrra: kas kärpima oma kulutusi ja pii-
rama vastavalt ülesannete teostamist, mis
halvendab üldist heakorda ja heaolu ning
kahjustab seega kodanikke, või tegema lae-
nu, mille intressid suurendavad kodanikkude

maksukoormist ja on neile samuti kahjustav.

Kodanikkudele ei too mingit kasu või kergendust riigikaitsemaksu tasumise kohustuse edasilükkamine järgmiseks aastaks, mil see tuleb tasuda kahekordselt — kogukonnaksu maksnikkuldel keskmiselt paari krooni ümber (eelmisel 1938/39. aastal oli üleriigiliselt kogukonnaksu keskmine määr ühelt isikult kr. 9,75), suuremate kinnisvarade valdajatel aga kümme ja enamgi krooni ümber. Ei ole eeldusi, et kodanikkude tulud ja maksuvõime järgmisel aastal kahekordistuksid. Kodanikkudel on kergem ja otstarbekohasem, kui nende koormatise jaotatakse iga aasta peale enam-vähem ühtlasemalt, aga mitte mõne üksiku aasta peale kokku ei kuhjuks. Kinnisvara- ja kogukonnaksu maksnikkudele ei tekita ka eriti käimist ega muud erilist vaeva käesoleva aasta riigikaitsemaksu osa tasumine käesoleval aastal, kuna nimetatud maksude teise omavalitsusosa tasumise tähtajad on alles ees ja saabuvad hilisügisel, mil maksnikke võiks kohustada tasuta ühtlasi ka riigikaitsemaksu osa.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse (RT 1937, 71, 590) § 124 teine lõige õigustab omavalitsusi võtma maksu oma ülesannete täitmiseks, mitte muuks otstarbeks. Riigikaitsemaksu seaduse (RT 1939, 40, 316) § 4 ja 5 kohustavad selle

Riigikohtu otsuseid.

Kuidas peab notar tõestama, et vastav leping on pimedale isiku eest tema palvel kellegi teise poolt alla kirjutatud?

Not.-sead. § 282 põhjal akte, mis koostab ja tõestab notar, kutsutakse avalikeks ehk notariaalseiks. Kui notar tõestab, et vastavale lepingule, mille sõlmimisel on osavõtjaks pime isik, on alla kirjutatud selle isiku palvel keegi teine isik, siis tuleb täita Not.-sead. § 106 eeskirjad, nimelt et pimedale isikule allakirjutatav leping tunnistajate juuresolekul ette loetaks ja tema kinnitaks, et see leping vastab tema tahtele ja et tema palub enese eest selle lepingu kellelgi teisel isikul alla kirjutada (Not.-sead. § 113; Vene Senati TKD otsus 1906. a. nr. 100). Vastasel korral puuduks tõestus selle üle, et pime isik tõeliselt on tema nimel allakirjutatud lepingu sõlminud ja et see sisaldaks Not.-sead. § 340 eeskirjade järgi nõutavat nõusoleku avaldust, kui kinnistusraamatusse kinnistatakse vastavad õigused tema vastu.

Seda seisukohta ei kõiguta millegagi kaebaja poolt mainitud BES § 2915, mis ütleb, et kurtide, pimedate, kurtummade ja teisi füüsilisi puudusi omavate isikute poolt sõlmitud juriidilised toimingud loetakse kehti-

seaduse põhjal teostatud maksumäärade kõrgendamise tõttu maksude alal enama laekuvate summade riigi eelarve korras Riigikaitse Fondi arvele kandmise, kuid ei kohusta omavalitsusi eneste maksuosadest riigikaitsemaksu tasuma.

Esildatud asjaoludel Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus palub Riigikaitsemaksu seaduse teostamise määruse § 12 viimase lõike ja teisest lõikest sõnade: „välja arvatud summad kinnisvara- ja kogukonnaksu alal“ — kustutamist ning vallaomavalitsustele võimaldamist kinnisvara- ja kogukonnaksu maksnikkudel käesoleva aasta riigikaitsemaksu osa sissenõudmist käesoleval aastal, samuti nagu see nõutakse sisse muude maksude maksnikkudel.

II

Kuna Maaomavalitsuste Liidu ülesandeks on maakonna- ja vallaomavalitsuste huvide kaitsmine ja edustamine ning nende tegevuse edukama ja otstarbekama korraldamise eest hoolitsemine, siis Liidu juhatus palub saata omale tulevikus tutvumiseks maakonna- ja vallaomavalitsustesse puutuvate määruste ja üldiste korralduste kavade enne nende kehtima panemist, et võimalduks nende praktiliselt teostamise kohta õigeaegselt arvamuste ja soovide esitamine.

vaiks, kuni pole tõestatud, et need isikud toimingus sõlmimise ajal ei omanud selle eesmärgist vastavat arusaamist ega võinud määravalt väljendada oma tahet. Kui vastav toiming, mis kantakse kinnistusraamatusse ja mis tekitab teistele isikutele õigusi pimedale isiku vastu, siis on kinnistusjaoskonna ülemal Not.-sead. § 340 täpse eeskirja kohaselt tarvis just veenduda selles, et see toiming on sõlmitud nii, et pime selle eesmärgist ja sisust on teadlik ja on selgelt ja arusaamisega väljendanud oma tahet, et selle toimingus põhjal tema õiguste kitsendamiseks vastav koostis tehtaks kinnistusraamatusse. Kui aga notari poolt tõestatud lepingust, millele pimedale eest keegi kõrvaline isik on alla kirjutatud, selliseid asjalusid tõsitada ei saa, siis ei või kinnistusjaoskonna ülem kinnistust lubada. (RkhT toim. nr. 113—R, 1938.)

Kas vallaslapsele enesele on kohuslik kokkulepe, mis tema ema ja isa eneste vahel sõlmisid tema elatuskulude üle ilma vaestelastekohtu osavõtuta?

BES § 168 põhjal lasub kohustus vallaslapsele anda tarvilikku ülalpidamist, kuni see ise seda suudab endale hankida, eeskätt lapse isal. See kohustus järgneb isaduse fak-

tist ja sellest kohustusest isa ükskõrgselt loobuda ei või. Samuti ei saa olla vallaslapsel siduv kokkulepe, mis tema isa ja ema omavahel sõlmis selleks, et vabastada isa lõplikult alimentide maksimisest, vaid kui laps on sellises olukorras, et tal pole ülalpidamist, siis BES § 168 põhjal on tal enesel õigus nõuda ülalpidamist isalt.

Muidugi on võimalik, et isa võib lapse ülalpidamiseks perioodiliselt makstavate summade asemel tasuda ühekordselt vastava kapitali, kuid et lapse huvid selle juures oleksid kaitstud, siis BES § 377, 386 ja 402 põhjal kokkulepe, millega korraldatakse vallaslapsel alimentide maksmist, on lapse suhtes kehtiv ja kohuslik ainult siis, kui see on sõlmitud vaestelastekohtu kaastegevusel. Vaestelastekohtul on seejuures ülesandeks valvata, et lapse huvid oleksid kindlustatud, nimelt, et oleksid kindlad ja selged kokkuleppe alused ja tingimused, et makstav kapital oleks küllaldane lapse kasvatamiseks ning et selle tasumine oleks kindlustatud; seejuures vaestelastekohus peab käsitusele võtma küllaldased kindlustusvahendid selleks, et makstud kapitali ei raisataks kergemeel-

selt, vaid et sellest jätkuks lapse kasvatamiseks ja ülalpidamiseks.

Kui ka ema loobus isalt nõudmast kohtuotsusega väljamõistetud alimente, ise aga last ei suuda ülal pidada, siis on selline kokkulepe ilmsesti moraali ja seaduse vastane (BES § 2922, 3214). See kokkulepe, millega lapse ema loobus isalt nõudmast lapse ülalpidamiseks mõistetud alimente, ei või takistada lapse eestkostjat nõudmast isalt lapsele BES § 168 põhjal alimente. Sest kui lapse ema enese nimel tõstis isa vastu isaduse kindlakstegemise ja alimentide hagi, milleks ta BES § 167 põhjal on õigustatud, sest et tal võis olla iseseisev huvi selleks, et lapse ülalpidamise koorem langeks eeskätt isale, ja kui ema selle protsessi peaks kaotama, või väljamõistetud elatisest loobuma, siis see ei või takistada last avaldamast seadusliku esindaja-eestkostja läbi hagi isaduse kindlakstegemiseks ja alimentide nõudmiseks enese nimel (vt. Zwingmann, VII, nr. 1245). Järelikult lapse ema iseseisev hagi ei saa lapse hagi suhtes omada ka TKS § 985 ettenähtud mõju (exceptio rei judicatae).

(RkhT toim. nr. 146-R, 1938.)

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus nr. 24. Vallasekretäri abina palga lisaks maa kasutamisest. 1939. a. aprilli 1. määrati mind valla likvideerimise tõttu vallasekretäri kohalt abisekretäriks. Vallavalitsuse otsusega määrati minule kasutada peale rahapalga endise likvideeritud valla sekretäri palga maa. 1. juulist s. a. lähen pensionile. Palun minule seletada, kas vald võib maa kasutamise eest nõuda üle riigi rendi ja kui ei, kui suur on riigi rent puhtakasurubalt või põllu vakamaalt? Ühtlasi palun seletada, kas minul on õigus majandusaasta lõpuni ka korterit edasi pidada?

Vastus: Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) § 92 õigustab Siseministrit kinnitama vallavanema ja ta abide, vallasekretäri ja ta abide ning vallaomavalitsuse kantseleiteenijate palkade alam- ja ülemmäärad. Siseministri otsuse — vallavanemate ja nende abide, vallasekretäride ja nende abide ning vallaomavalitsuse kantseleiteenijate palgamäärade kohta (RT 1938, 21, 187) — p. 2 näeb ette lisaks palgale põllumajandusliku maa kasutada andmist (kui viimane vallal on olemas selleks otstarbeks) ainult vallasekretäri ja käskjalale, kusjuures maamaksud ja muud kohustused kannavad maakasutajad, kui vallavolikogu seda ei ole otsustanud teisiti. Vallasekretäri abile ja teistele kantseleiteenijatele ei ole maa kasutada andmist üldse ette nähtud. Järelikult, vallasekretäri abile ja teis-

tele vallakantseleiteenijatele maa kasutada andmine ja kasutamise tingimuste määramine oleneb vallavolikogu vabast tahtest ja vabast kokkuleppest vallasekretäri abi ja teiste kantseleiteenijatega maa kasutamisele võtmiseks.

Vallaomavalitsuse teenistusest lahkumise korral mitte omal soovil teenistuskorteri edasikasutamise tähtaeg on nähtud ette Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) § 94 neljandas lõikes.

Küsimus nr. 25. Abieluliste hoolekandest. Kui hoolealune, naisisik, abiellub teise omavalitsuse hoolealusega ja asub elama viimase juurde, kes on kohustatud maksma temale toetusraha: kas see omavalitsus, kelle hoolealuseks oli naishoolealune enne abiellumist, või omavalitsus, kes maksab toetusraha tema mehele?

Vastus: Riigikohtu seletuse järgi (Adm. t. 210-I, 28) Hoolekandeseadus ei näe ette, et hoolekande kohustist, mis vallale langes abitarvitaja alalise elukoha järgi Hoolekandeseaduse § 19 põhjal, oleks lubatud üle kanda teisele vallale, kuhu abitarvitaja pärast abitarvitavasse seisukorda sattumist elama asus. Kuid abitarvitaja naisisiku abiellumise tõttu teiselt omavalitsuselt abitarvitanud meesisikuga vajab abiandmine ümberkorraldamist ja ühiselt abiandmise kohustus on vaieldav, millele võib taotleda kompetentset lahendust administratiivkohtu kaudu.

Vastutav toimetaja: A. Loorits. Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Trükikoda J. Roosileht & Ko Tallinn, Lühike jalg 4.

